

Центральноукраїнський національний технічний університет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Андрій КИРИЧЕНКО

“29” серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти	Магістр
Галузь знань	В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
Спеціальність	В9 «Історія та археологія»
Освітня програма	ОНП «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини»
Факультет	Економічний

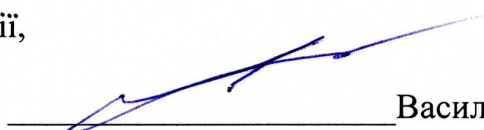
2025 – 2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни **«Історія матеріальної культури»**: для здобувачів другого освітнього рівня «магістр» спеціальності В9 «Історія та археологія».

Укладач: Василь Орлик, завідувач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи. *Протокол від “29” серпня 2025 року № 1.*

Завідувач кафедри історії, археології,
інформаційної та архівної справи:
д.і.н., проф.

Василь ОРЛИК

Декан економічного факультету:
д.е.н., проф.

Наталія ШАЛІМОВА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 6	Галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки	Професійної підготовки	
Загальна кількість годин – 180	Спеціальність: В9 Історія та археологія	Рік підготовки:	
	Освітня програма: Історія та археологія	1-й	
		Семестр:	
		1-й	
Тижневих годин навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 7,25	Освітній рівень: Другий (магістерський)	Лекції (год.)	
		32	4
		Семінарські (год)	
		32	4
		Самостійна робота (год.)	
		116	172
		Вид контролю:	
іспит			

Мова навчання: **Українська**

2. Мета і завдання дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни – оволодіння здобувачами системними теоретичними знаннями з історії матеріальної культури, зокрема, сукупністю речей, механізмів, споруд, тобто штучно створеного людиною предметного світу, який іноді називають другою природою. Розуміння процесів, засобів та способів створення та споживання названих продуктів – технологічну грань, а також технічну культуру самих творців та споживачів предметного світу або його фрагментів – суб'єктну грань.

У ході вивчення курсу здобувачі мають отримати систему знань з історії матеріальної культури. Курс «Матеріальна культура» містить вихідні, базові відомості про об'єкт, що вивчається; він має залучити здобувачів до відповідної проблематики та літератури, пробудити інтерес до самостійного аналізу, прищепити навички наукової роботи.

Завдання:

- сприяти формуванню історичного мислення, вміння виявляти історичну обумовленість подій і явищ;
- сприяти удосконаленню оволодіння навичками комплексної роботи з різними типами історичних джерел та історичних наукових праць, пошуку і систематизації інформації як основи навчального процесу;
- формування цілісного бачення історії економіки, знань щодо зміни форм господарського розвитку в історичній послідовності, напрямів цих змін, зв'язку сучасних господарських форм та їх історичних аналогів, економічної політики з господарським досвідом попередніх поколінь;
- опанування навичками використання, археологічної, історико-економічної інформації, методу історико-економічного аналізу процесів і явищ економічного життя суспільства в його історичному, альтернативному (багато варіантному) розвитку, дослідження довготривалих процесів розвитку, розкриття причинно-наслідкових зв'язків;
- формування у здобувачів вищої освіти принципів економічного мислення, надання йому реалізму, історизму та масштабності;
- вдосконалення вмінь щодо методики усних виступів і повідомлень, дискусій, письмового викладу матеріалу, захисту реферативних робіт.

Вивчення курсу спрямоване на формування таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні компетентності:

СК 01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК 02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК 03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області

СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології

СК10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

СК11. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі історії та археології.

СК12. Здатність використовувати набуті знання в ході професійної діяльності та експертного консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності, в тому числі з урахуванням регіональної специфіки.

Програмні результати навчання

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР04 Застосовувати у професійній діяльності в сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі, для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.

ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПРН10 Узагальнювати результати власних наукових досліджень і презентувати їх у доповідях, публікаціях із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики.

ПР12. Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності, в тому числі з урахуванням регіональної специфіки.

Методи вивчення курсу: лекційні і практичні заняття, самостійна робота здобувачів вищої освіти II рівня (підготовка до практичних занять, модульних контрольних робіт та іспиту) з допомогою опрацювання рекомендованої літератури та джерел, методичного забезпечення.

Компетентності, направлені на досягнення глобальних

Цілей сталого розвитку до 2030 року:

Зміст навчальної дисципліни «Методологічні засади історичного дослідження та міжнародні наукові проекти» інтегрує такі Цілі сталого розвитку та сприяє отриманню компетентностей та результатів навчання, які дозволять магістру в майбутньому ефективно працювати в напрямку розв'язання таких глобальних та національних завдань:

Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Завдання 4.4 – До 2030 року істотно збільшити число молодих і дорослих людей, які володіють затребуваними навичками, у тому числі професійно-технічними, для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю; 4.7. – До 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, у т.ч. шляхом навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, пропаганди культури миру та ненасильства, громадянства світу й усвідомлення цінності культурного різноманіття і вкладу культури в сталий розвиток.

Ціль 9. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям. Завдання 9.5. – Активізувати наукові дослідження, нарощувати технологічний потенціал промислових секторів у всіх країнах, особливо країнах, що розвиваються, у т.ч. шляхом стимулювання до 2030 року інноваційної діяльності та значного збільшення кількості працівників у сфері ДіР у розрахунку на 1 млн осіб, а також державних і приватних витрат на ДіР.

Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєздатності й екологічної стійкості міст і населених пунктів. Завдання 11.4. – Активізувати зусилля із захисту та збереження всесвітньої культурної і природної спадщини.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Витоки та ранні форми матеріальної культури

Тема 1. Вступ до курсу

Мета курсу. Ознайомлення з поняттям матеріальної культури та її роллю у вивченні історії людства. Формування уявлення про історичний розвиток технологій, ремесел та виробничих практик. Аналіз взаємозв'язку матеріальної культури, економіки та соціальної структури суспільства. Предмет та об'єкти дослідження. Матеріальні об'єкти різних епох: знаряддя праці, побутові предмети, архітектура, зброя, одяг, ремісничі вироби. Технології виробництва та трансформації матеріальної культури. Археологічні, етнографічні та історичні джерела. Основні поняття курсу: Матеріальна культура, технологія, ремесло, індустріалізація. Культурні та соціальні функції предметів матеріальної культури; Взаємозв'язок матеріальної культури та історичного контексту. Методи дослідження: Археологічні розкопки та аналіз матеріальних джерел; Експертиза та ідентифікація пам'яток; Порівняльний історико-культурний аналіз; Використання цифрових технологій для документування та реконструкції об'єктів. Значення курсу: Розвиток критичного мислення та навичок аналізу історичних артефактів; Розуміння розвитку суспільства через матеріальні прояви; Підготовка до професійної діяльності в археології, музеєзнавстві, експертизі історичних об'єктів. Структура курсу: Огляд історичних етапів та культур (від первісного суспільства до сучасності); Дослідження регіональної специфіки, зокрема України; Вивчення технологій, ремесел та інновацій у різні історичні періоди; Порівняльний аналіз матеріальної культури різних суспільств. Академічна доброчесність.

Тема 2. Матеріальна культура первісного суспільства

Хронологічні та культурні межі: від палеоліту до епохи бронзи; розвиток людства від мисливців-збирачів до перших осілих громад. Зародження та становлення відтворювальної економіки. Знаряддя праці та технології: кам'яні рубила, ножі, сокири; кістяні та дерев'яні інструменти; поступове освоєння металів у неоліті та епоху бронзи. Побутові предмети: миски, глечики, плетіння; посуд для приготування та зберігання їжі; побутові меблі та примітивні конструкції житла. Житло та поселення: печери, наземні та напівземлянкові споруди; осілі селища неолітичної доби; ритуальні й господарські комплекси. Кераміка: ліпна і гончарна, прості орнаменти, функціональна диференціація форм; знаряддя для обробки їжі та зберігання продуктів. Мистецтво та символіка: первісне мистецтво печер (живопис, гравірування), теракотові фігурки, амулети; релігійні та магічні функції предметів. Ремесла та технології

обробки матеріалів: обробка кістки, рогу, каменю; розвиток ткання, плетіння, виробництва тканин і мотузок. Господарство та економіка: мисливство, рибальство, збиральництво, раннє землеробство і скотарство; сезонні переміщення і перші аграрні системи. Поховальні практики та ритуальні предмети: інгумація і кремація; супровідний інвентар, амулети, символічні речі; прояви вірувань та обрядів. Контакти і обмін: обмін каменем, обсидіаном, раковинами та іншими ресурсами; ранні міжгрупові зв'язки.

Тема 3. Матеріальна культура Стародавнього Сходу

Хронологічні та географічні межі: IV тис. до Р. Х. – I тис. до Р. Х.; Месопотамія, Стародавній Єгипет, Іран, Індія, Китай. Поселення та міста: урбанізація, планування міст (ур, Ніневія, Мемфіс); оборонні стіни, адміністративні комплекси, храми. Житло і побут: житла з глини та каменю; внутрішнє облаштування, меблі, посуд, побутові інструменти. Архітектура і будівельні технології: зіккурати, піраміди, палаци, храми; використання глини, цегли, каменю; інженерні системи (водопроводи, канали). Знаряддя праці та ремесла: обробка каменю, металів (мідь, бронза, залізо); гончарство, ткацтво, ювелірство. Кераміка та декоративне мистецтво: масивна і витончена кераміка, орнамент, символіка; прикраси, амулети, статуетки. Писемність та облікові системи: клинопис, ієрогліфи, рисові та бамбукові записки; таблички для обліку господарства і торгівлі. Торговельні мережі та обмін: внутрішній і міжрегіональний обмін товарами (метали, текстиль, сіль, прянощі); розвиток шляхів і портів. Військова культура: зброя, обладунки, фортифікації; військові технології (колісниця, стіни, башти). Релігія та культ: храми, жертівники, культові статуетки, амулети; матеріальні прояви релігійної символіки і магічних вірувань. Мистецтво і символіка: скульптура, рельєфи, барельєфи; декоративне оформлення побутових і культових предметів; інтеграція релігійних і політичних мотивів.

Тема 4. Матеріальна культура населення українських земель раннього залізного віку

Хронологічні межі та соціальний контекст: IX ст. до Р. Х. – початок I тис. н. е.; період формування залізних технологій, активних контактів із сусідніми регіонами та античним світом; співіснування осілих племен, кочових народів та грецьких колоній на Північному Причорномор'ї. Поселення та житло. Укріплені городища та відкриті поселення осілих племен (середні за площею, з напівземлянками та наземними житлами). Кочові племена степу: тимчасові намети та юрти, стоянки вздовж річок. Грецькі колонії на узбережжі Чорного моря: міста з регулярним плануванням, будинки з каменю та цегли, торговельні та ремісничі квартали. Поховальна практика. Осілі племена: курганні та ґрунтові поховання, інгумація і кремація; поховальний інвентар відображає соціальний статус. Степові кочівники: поховання на курганах, супровід кінських споряджень. Греки: кам'яні надгробки та некрополі, часто з керамічним інвентарем. Археологічні культури на українських землях. Покутсько-гусяцька культура – осілі племена Карпатського регіону. Гава-Голіградська та

Черняхівська культура – Північне Причорномор’я та Лівобережжя; змішання слов’янських, скіфо-сарматських та кельтських традицій. Кочові степові культури (скіфи, сармати, сарматські племена) – степи та Причорномор’я, поховання курганного типу, кінська зброя. Грецькі колонії (Ольвія, Херсонес, Тіра та ін.) – вплив античної культури на матеріальний побут місцевих племен. Знаряддя праці та ремесла. Металеві інструменти та зброя (залізні сокири, ножі, ножиці, наконечники списів). Ремесла: ковальство, гончарство, обробка кістки, рогу, дерева. Грецькі майстерні: кераміка, скло, ювелірні вироби, декоративно-ужиткове мистецтво. Кераміка та декоративне мистецтво. Осілі племена: ліпна та гончарна кераміка з геометричним і спіральним орнаментом. Кочові племена: прості, функціональні форми, металеві прикраси. Греки: чорнофігурна та червонофігурна кераміка, вазы, статуетки, декоративні предмети. Військова матеріальна культура. Осілі племена: мечі, списи, щити, обладунки для еліти. Кочові племена: кінське спорядження, стріли, бойові сокири, обладунки. Греки: римські та грецькі типи озброєння у колоніях, оборонні споруди. Економіка та контакти. Осілі племена: землеробство, скотарство, ремесла. Кочові народи: скотарство, промисли, сезонні міграції. Греки: торгівля з місцевим населенням, морські та сухопутні маршрути; обмін металами, зерном, керамікою. Монетна справа. Релігія та культ у матеріальних формах. Осілі племена: культові предмети, амулети, святилища, ритуальні кургани. Кочівники: ритуальні комплекси на курганах, символіка коней і зброї. Греки: храми, культові статуетки, жертovníки, релігійне мистецтво.

Тема 5. Матеріальна культура Давньої Греції

Архітектура як провідна форма матеріальної культури: храми, агора, театри, житлові будинки; ордерна система (доричний, іонічний, коринфський ордери). Міське середовище поліса: планування, громадські простори, оборонні споруди, інфраструктура. Кераміка як масовий і репрезентативний матеріал: побутовий і культовий посуд; чорно- та червонофігурний розпис. Металеві вироби: знаряддя праці, зброя, предмети побуту; розвиток бронзоливарства та обробки заліза. Нумізматика: монети як елемент економіки, політичної ідентичності та художньої культури полісів. Скульптура та дрібна пластика: камінь, бронза, теракота; поєднання утилітарної та естетичної функцій. Текстиль і одяг: виробництво тканин, типи вбрання (хітон, гіматій), прикраси. Торгівля і ремесла: майстерні (ергастерії), спеціалізація виробництва, обмін у Середземномор’ї. Побут і харчування: житловий інтер’єр, кухонне начиння, посуд для зберігання і споживання їжі. Матеріальні прояви культу: святилища, культові предмети, вотиви..

Тема 6. Матеріальна культура фракійського гальштату.

Хронологічні межі та культурна належність: ранній залізний вік (бл. IX–VI ст. до Р.Х.); формування фракійських племінних угруповань у контексті гальштатського культурного кола. Поселення та житлова архітектура: укріплені поселення й відкриті селища; наземні та напівземлянкові житла; дерев’яно-глинобитні конструкції. Поховальна обрядовість і кургани: ґрунтові та курганні

поховання; інгумація і кремація; поховальний інвентар як джерело соціальної стратифікації. Кераміка: ліпний посуд місцевого виробництва; прості геометричні орнаменти; функціональна диференціація форм. Металургія і знаряддя: розвиток обробки бронзи та заліза; знаряддя праці, побутові предмети. Військове спорядження: наконечники списів і стріл, мечі, ножі; озброєння як маркер воїнської еліти. Прикраси та елементи костюма: фібули, браслети, намисто; метал як показник статусу та контактів. Господарство: землеробство й скотарство; допоміжна роль мисливства; ремісничє виробництво. Контакти та обмін: взаємодія з центральноєвропейським гальштатським середовищем, балканськими та егейськими культурами; імпортовані речі як індикатор міжрегіональних зв'язків. Світоглядні уявлення в матеріальних формах: культові предмети, ритуальні комплекси, символіка орнаментів.

Тема 7. Матеріальна культура Стародавнього Риму.

Хронологічні та культурні рамки: від архаїчного періоду до пізньої античності; поєднання етрусських, грецьких і місцевих італійських традицій. Міська інфраструктура: планування міст, форуми, дороги, мости; водогони, каналізація, терми як прояви інженерної культури. Архітектура та будівельні технології: бетон (*opus caementicium*), арки, склепіння, куполи; громадські, житлові й сакральні споруди. Житло і побут: домуси, інсули, вілли; інтер'єри, меблі, освітлення, побутове начиння. Кераміка і скло: масове виробництво посуду (у т. ч. *terra sigillata*); розвиток склоробства. Ремесла та виробництво: майстерні й мануфактури; стандартизація виробів, спеціалізація праці. Торгівля й транспорт: розгалужені торговельні мережі в межах імперії; морські та сухопутні шляхи, порти, склади. Нумізматика та облік: монетна система як інструмент економіки й пропаганди; ваги, міри, пломби. Військова матеріальна культура: зброя, обладунок, табори; фортифікаційні споруди та прикордонні лінії (лімеси). Мистецтво й декор: скульптура, мозаїки, фрески; поєднання утилітарної та репрезентативної функцій. Матеріальні прояви релігії та культу: храми, вівтарі, культові предмети, вотиви. Поширення матеріальної культури Риму на «варварське» населення Східної Європи.

Тема 8. Латенська культура

Хронологічні та культурні межі: друга половина V — I ст. до н. е.; культура кельтського світу Центральної та Західної Європи, що змінила гальштатську традицію. Поселення і просторові структури: відкриті поселення та укріплені центри (опідуми); розвиток протоміського середовища. Житло і побут: дерев'яні наземні споруди; господарські будівлі; побутовий інвентар. Кераміка: ліпний і гончарний посуд; різноманіття форм; поширення гончарного круга у пізній фазі. Металургія та ремесла: високий рівень обробки заліза і кольорових металів; спеціалізовані майстерні. Озброєння та військова культура: довгі мечі, списи, щити; воїнський елітарний компонент у матеріальній культурі. Прикраси та художній стиль: фібули, торки, браслети; характерний латенський орнамент (криволінійні, рослинні, зооморфні мотиви). Поховальна обрядовість: інгумація і кремація; багаті поховання як показник соціальної ієрархії. Економіка та обмін:

землеробство, скотарство, ремесла; активні міжрегіональні контакти з античним світом. Контакти з Римом: імпорتنі вироби, впливи римської матеріальної культури у пізній латенський період. Торгівля та гроші.

Змістовий модуль 2. Матеріальна культура середньовіччя та раннього Нового часу

(V–XVIII ст.)

Тема 9. Матеріальна культура європейського середньовіччя

Хронологічні та регіональні межі: V–XV ст.; варіативність матеріальної культури залежно від регіону, соціального середовища та етапів середньовіччя. Поселення і просторові структури: міста, замки, села; укріплення, міські стіни, фортифікаційні системи. Архітектура і будівельні технології: романський і готичний стилі; сакральні та світські споруди; камінь і дерево як основні матеріали. Житло і побут: селянські хати, міські будинки, замкові комплекси; інтер'єр, опалення, освітлення, побутове начиння. Господарство і знаряддя праці: аграрні технології (плуг, млин); ремісничі інструменти; цехова організація виробництва. Кераміка, скло і метал: побутовий посуд, скляні вироби; металеві предмети щоденного вжитку. Військова матеріальна культура: холодна і вогнепальна зброя пізнього середньовіччя; обладунки; фортифікації. Торгівля і транспорт: ярмарки, торговельні шляхи; морська і сухопутна інфраструктура; склади, гавані. Грошовий обіг і облік: монети, ваги, міри; розвиток міських і державних фінансових систем. Релігія і культ у матеріальних формах: храми, монастирі, культові предмети, релікварії. Мистецтво і декор: книжкова мініатюра, скульптура, вітражі; поєднання утилітарних і символічних функцій.

Тема 10. Матеріальна культура Русі.

Хронологічні та культурні рамки: IX – перша половина XIII ст.; формування та розвиток матеріальної культури Русі в контексті слов'янських, скандинавських і візантійських впливів. Поселення і міське середовище: міста, городища, сільські поселення; укріплення, дитинці, подоли; розвиток ремісничих кварталів. Житло і побут: зрубні та напівземлянкові житла; інтер'єр, печі, меблі; предмети щоденного вжитку. Архітектура і будівельні технології: дерев'яне і кам'яне будівництво; храми візантійської традиції; використання плінфи та каменю. Господарство і знаряддя праці: орне землеробство, скотарство; ремісничі інструменти; млини, виробничі комплекси. Ремесла і виробництво: ковальство, ювелірство, гончарство, обробка кістки й дерева; високий рівень спеціалізації. Кераміка і скло: ліпний і гончарний посуд; імпорتنі скляні вироби; локальні традиції форм і декору. Нумізматики і грошовий обіг: арабські дирхеми, візантійські та західноєвропейські монети; зливки, ваги як елементи торговельної системи. Торгівля і контакти: внутрішні та міжнародні шляхи («із варяг у греки»); обмін з Візантією, Скандинавією, Сходом і Центральною Європою. Військова матеріальна культура: холодна зброя, захисне спорядження; укріплення міст і рубежів. Релігія і культ у матеріальних формах: язичницькі та християнські культові предмети; церковне начиння, ікони, хрести. Мозаїка,

фреска, іконопис та книжкова мініатюра – провідні жанри образотворчого мистецтва Русі.

Тема 11. Матеріальна культура епохи Відродження

Хронологічні та культурні межі: XIV–XVI ст.; початок у Італії з поширенням ідеалів гуманізму та відродження античної спадщини в Європі. Міська та житлова архітектура: розвиток палаців, міських будинків, площ; впровадження симетрії, перспективи та античних архітектурних мотивів. Сакральна архітектура та інтер'єр: храми, собори, монастирські комплекси; використання куполів, арок, колон; скульптурне і живописне оформлення інтер'єрів. Житло і побут: комфортні міські будинки, замські вілли; меблі, декоративне оздоблення, побутові речі, текстиль. Мистецтво і ремесла: живопис, скульптура, гравюра; розвиток ювелірного, керамічного та декоративно-ужиткового мистецтва. Кераміка і скло: майолікова, порцелянові та скляні вироби; декоративні та функціональні форми. Науково-технічні досягнення в матеріальній культурі: друкарство, навігаційне обладнання, інструменти для ремесел і виробництва. Торгівля і економіка: розвиток міст, ярмарків та банківської системи; активний обмін виробами та предметами розкоші між регіонами Європи. Монетна справа. Військова матеріальна культура: вдосконалена зброя, фортифікаційні споруди з урахуванням артилерії; обладунки для вищих верств. Одяг і текстиль: розмаїття тканин, вишивок і костюмів; відображення соціального статусу та модних тенденцій. Релігія та культ у матеріальних формах: церковне начиння, релігійні скульптури та картини; інтеграція античних мотивів у сакральне мистецтво.

Тема 12. Промислова (індустріальна) революція або промисловий переворот

Хронологічні та географічні межі: кінець XVIII – початок XIX ст.; перші центри – Велика Британія, пізніше поширення на Європу, США та інші регіони. Причини та передумови: розвиток мануфактурного виробництва, аграрна революція, науково-технічний прогрес, наявність капіталу та ринків. Технологічні новації: парові машини (Джеймс Ватт) і механізація виробництва; ткацькі верстати та текстильні фабрики; металургія: коксові доменні печі, залізничні рейки, машинобудування; розвиток транспортних технологій: залізниці, пароплави, канали. Соціально-економічні наслідки:

урбанізація та формування промислових міст; поява робітничого класу та зміни у соціальній структурі; зміни в трудових відносинах, формування фабричного режиму праці; збільшення виробництва товарів, капіталізація економіки. Вплив на повсякденне життя: нові види побутових і виробничих предметів; покращення транспорту та комунікацій; поширення споживчої культури та нових технологій у побуті. Глобальні наслідки та поширення: поширення промислових технологій у Європі та Північній Америці; розвиток світової торгівлі та колоніальних економік; передумови для другої промислової революції (XIX–XX ст.) – електрифікація, хімічна та машинобудівна індустрія. Науково-технічний аспект: тісний зв'язок науки і промисловості; впровадження нових технологій у виробництво; стимулювання винахідництва та інженерної справи.

Тема 13. Матеріальна культура України доби козаччини.

Хронологічні та соціальні рамки: XVI–XVIII ст.; період формування Запорізької Січі, Гетьманщини, активного козацького та селянського життя. Поселення та житло. Села та містечка: сільські хати (рублені з дерева), господарські споруди; Козацькі зимівники та Січі: фортифікаційні укріплення, дерев'яні оборонні споруди, житла та казарми. Знаряддя праці та ремесла. Сільське господарство: плуги, серпи, млини, ткацькі верстати. Ремесла: ковальство, гончарство, ювелірство, столярство; розвиток козацьких майстерень для виготовлення зброї та обладунків. Військова матеріальна культура: Холодна зброя: шаблі, списи, булави, ножі. Вогнепальна зброя: мушкети, рушниці, гармати. Конярство та кінська зброя: сідла, стремена, обладунки коней; фортифікаційні споруди Січі та прикордонних укріплень. Кераміка, посуд та побут: Глиняний та керамічний посуд для зберігання й приготування їжі; Дерев'яні та металеві побутові предмети; ткацькі вироби, скрині, меблі; Розвиток ремісничих виробів як маркер соціального статусу. Одяг та прикраси: Традиційне козацьке та селянське вбрання (сорочки, шаровари, кожухи); Прикраси та ювелірні вироби (намисто, срібні браслети, фібули). Економіка та торгівля: Землеробство, скотарство, промисли; Обмін та торгівля з містами, гетьманськими та зарубіжними ринками; Активна участь козаків у морській та річковій торгівлі. Релігія та культ: Церкви та монастирі, храми на поселеннях і в містах; Культові предмети: ікони, хрестики, церковне начиння; Народні звичаї та обряди, релігійні святкування у побуті. Контакти та культурний вплив. Взаємодія з Османською імперією, Польщею, Московією; Вплив міст та торгівлі на розвиток ремесел і побуту; Відображення західноєвропейських і східних традицій у озброєнні, архітектурі та декоративному мистецтві.

Тема 14. Технічний переворот в Україні

Хронологічні та соціальні рамки: середина XIX – початок XX ст.; період поширення промислових і технологічних новацій на території України у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Промислове виробництво та механізація. Зростання фабрично-заводського виробництва у гірничо-металургійній, текстильній, харчовій та хімічній галузях. Впровадження парових машин, механічних верстатів, технологій обробки металу. Механізація сільського господарства (плуги, молотарки, жатки). Транспорт і комунікації. Будівництво залізниць і пароплавства; розвиток річкового та морського транспорту. Поява електричного трамваю, телеграфу та телефонного зв'язку. Зростання ролі портів і залізничних вузлів для промислової торгівлі. Енергетика та нові технології. Використання парової енергії на заводах. Перші електростанції, водопровід та освітлення міст. Впровадження машинного виробництва і автоматизації процесів. Соціально-економічні наслідки. Урбанізація, зростання промислових центрів (Донбас, Кривий Ріг, Харків, Львів). Поява нових професій і спеціалізацій у виробництві та обслуговуванні. Вплив на повсякденне життя. Поява промислових товарів у побуті. Підвищення рівня доступу до транспорту, комунікацій, освітніх та медичних послуг. Зміни в культурному та соціальному середовищі міст. Глобальний та науково-технічний

контекст. Включення України у світові економічні та промислові процеси. Тісний зв'язок науки, техніки та промисловості. Передумови для індустріалізації XX ст. та другої промислової революції.

Змістовий модуль 3. Модерна та постмодерна матеріальна культура (XX – XXI ст.)

Тема 15. Модернізм у матеріальній культурі XX століття

Хронологічні та культурні рамки: початок XX ст. – 1930–1950-ті рр.; авангардні, модерністські та функціоналістські тенденції у мистецтві, архітектурі та дизайні. Архітектура та містобудування. Функціоналізм, конструктивізм, Баухаус. Простота форм, раціональне планування, використання бетону, скла, сталі. Міські квартали, громадські будівлі, житлові комплекси нового типу. Промисловий дизайн та побутові предмети. Масове виробництво побутових предметів та меблів з нових матеріалів. Раціональні, ергономічні форми, мінімалістичний декор. Побутові прилади, електротехніка, транспортні засоби як елементи культури. Мистецтво та декоративно-ужиткове мистецтво. Геометризація, абстрактні мотиви, функціональне поєднання форми та утилітарності. Текстиль, скло, кераміка, ювелірні вироби у модерністських стилях. Вплив авангарду на декоративно-прикладне мистецтво та архітектурний декор. Технології та матеріали. Використання сталі, скла, пластику, фанери. Нові технології виробництва, індустріальна серійність, стандартизація. Масова доступність предметів культури, впровадження нових стандартів житла та побуту. Формування сучасного споживацького середовища та урбаністичних практик. Поєднання естетики та практичності у повсякденному житті. Вплив європейських центрів (Німеччина, Франція, Італія) на локальні модерністські рухи. Зародження модерністських течій у Радянській Україні, Центральній та Західній Європі. Перехід від декоративності до функціональної естетики.

Тема 16. Матеріальна культура епохи постмодернізму та цифрового суспільства

Хронологічні та культурні рамки: кінець XX – XXI ст.; період глобалізації, постіндустріального суспільства та розвитку цифрових технологій. Архітектура та урбаністика. Постмодерністські стилі: еклектика, гра форм, символізм. Сучасні багатофункціональні міські простори, торгово-офісні комплекси, футуристичні споруди. Інтерактивні та медіа-інтегровані архітектурні елементи. Побут та предметне середовище. Масове виробництво високотехнологічних предметів побуту та персональної електроніки. Розумні будинки, гаджети, інтерактивні інтер'єри. Модульні та трансформовані меблі, ергономічні та дизайнерські рішення. Мистецтво та декоративно-ужиткове мистецтво. Еклектика, цифрове мистецтво, інсталяції, медіа-арт. Використання нових матеріалів: пластики, композити, цифрові матеріали. Взаємодія віртуального і фізичного середовища у предметах культури. Технології та інновації. Цифрові

технології: 3D-друк, віртуальна і доповнена реальність, робототехніка. Автоматизація виробництва, глобальні логістичні мережі. Інформаційне середовище як частина матеріальної культури (смартфони, носимі пристрої, інтернет-інфраструктура). Соціально-культурні наслідки. Доступність глобальних культурних продуктів та інформації. Зміни у споживчих практиках, персоналізація та кастомізація предметів. Перехід від масової культури до інтерактивного, цифрового споживання. Глобальний та локальний контекст. Вплив глобалізації, культурної взаємодії та технологій на локальні середовища. Поєднання традиційних матеріальних практик із цифровими інноваціями. Поява нових форм соціальної взаємодії через цифрову інфраструктуру. Інтеграція Цілей сталого розвитку ООН у сучасній матеріальній культурі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин				Кількість годин			
	Денна				Заочна			
	Усього	В т.ч.			Усього	В т.ч.		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Методологічні засади наукового дослідження у галузі історичної науки								
Тема 1. Вступ до курсу	8	2	2	4	8	-	-	8
Тема 2. Матеріальна культура первісного суспільства	11	2	2	7	11	-	-	11
Тема 3. Матеріальна культура Стародавнього Сходу.	11	2	2	7	11	-	-	11
Тема 4. Матеріальна культура населення українських земель раннього залізного віку.	11	2	2	7	11	2	-	9
Тема 5. Матеріальна культура Давньої Греції.	12	2	2	8	12	-	-	12
Тема 6. Матеріальна культура фракійського гальштату.	11	2	2	7	11	-	2	9
Тема 7. Матеріальна культура Стародавнього Риму.	11	2	2	7	11	-	-	11
Тема 8. Латенська культура.	12	2	2	8	12	2	-	10
Змістовий модуль 2. Матеріальна культура середньовіччя та раннього Нового часу								
Тема 9. Матеріальна культура європейського середньовіччя.	11	2	2	7	11	-	-	11
Тема 10. Матеріальна культура Русі.	12	2	2	8	12	-	2	10
Тема 11. Матеріальна культура епохи Відродження.	12	2	2	8	12	-	-	12
Тема 12. Промислова (індустріальна) революція або промисловий переворот.	12	2	2	8	12	-	-	12

Тема 13. Матеріальна культура України доби козаччини.	12	2	2	8	12	-	-	12
Тема 14. Технічний переворот в Україні.	12	2	2	8	12	-	-	12
Змістовий модуль 3. Модерна та постмодерна матеріальна культура (XX – XXI ст.)								
Тема 15. Модернізм у матеріальній культурі XX століття.	11	2	2	7	11	-	-	11
Тема 16. Матеріальна культура епохи постмодернізму та цифрового суспільства.	11	2	2	7	11	-	-	11
Усього	180	32	32	116	180	4	4	172

5. Теми практичних занять

№	Назва теми	К-ть год.	
		Денна	Заочна
1	Тема 1. Вступ до курсу	2	-
2	Тема 2. Матеріальна культура первісного суспільства	2	-
3	Тема 3. Матеріальна культура Стародавнього Сходу.	2	-
4	Тема 4. Матеріальна культура населення українських земель раннього залізного віку.	2	-
5	Тема 5. Матеріальна культура Давньої Греції.	2	-
6	Тема 6. Матеріальна культура фракійського гальштату.	2	2
7	Тема 7. Матеріальна культура Стародавнього Риму.	2	-
8	Тема 8. Латенська культура.	2	-
9	Тема 9. Матеріальна культура європейського середньовіччя.	2	-
10	Тема 10. Матеріальна культура Русі.	2	2
11	Тема 11. Матеріальна культура епохи Відродження.	2	-
12	Тема 12. Промислова (індустріальна) революція або промисловий переворот.	2	-
13	Тема 13. Матеріальна культура України доби козаччини.	2	-
14	Тема 14. Технічний переворот в Україні.	2	-
15	Тема 15. Модернізм у матеріальній культурі XX століття.	2	-
16	Тема 16. Матеріальна культура епохи постмодернізму та цифрового суспільства.	2	-
17	Разом	32	4

6. Самостійна робота

Для опанування матеріалу дисципліни «Історія матеріальної культури» окрім лекційних, практичних занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу приділяється самостійній роботі.

Основні види самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Вивчення додаткової літератури.
2. Робота з довідковими матеріалами.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Підготовка до проміжного й підсумкового контролю.
5. Опрацювання окремих розділів програми, які не розглядаються під час аудиторних занять.

№	Назва теми	К-ть год.	
		Денна	Заочна
	Тема 1. Вступ до курсу	4	8
	Тема 2. Матеріальна культура первісного суспільства	7	11
	Тема 3. Матеріальна культура Стародавнього Сходу.	7	11
	Тема 4. Матеріальна культура населення українських земель раннього залізного віку.	7	9
	Тема 5. Матеріальна культура Давньої Греції.	8	12
	Тема 6. Матеріальна культура фракійського гальштату.	7	9
	Тема 7. Матеріальна культура Стародавнього Риму.	7	11
	Тема 8. Латенська культура.	8	10
	Тема 9. Матеріальна культура європейського середньовіччя.	7	11
	Тема 10. Матеріальна культура Русі.	8	10
	Тема 11. Матеріальна культура епохи Відродження.	8	12
	Тема 12. Промислова (індустріальна) революція або промисловий переворот.	8	12
	Тема 13. Матеріальна культура України доби козаччини.	8	12
	Тема 14. Технічний переворот в Україні.	8	12
	Тема 15. Модернізм у матеріальній культурі XX століття.	7	11
	Тема 16. Матеріальна культура епохи постмодернізму та цифрового суспільства.	7	11
	Разом	116	172

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота здобувачів вищої освіти є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчих можливостей здобувачів вищої освіти через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Індивідуальні завдання виконуються здобувачем вищої освіти самостійно і не входять у його тижневе аудиторне навантаження. Викладач контролює

виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких складається на кафедрі і затверджується завідувачем кафедри.

До індивідуальних завдань віднесено такі види навчальної діяльності: написання рефератів, виконання проблемно-пошукових завдань, підготовка до виступів на конференціях, участь в олімпіадах тощо.

7.1. Орієнтовна тематика рефератів

1. Поняття матеріальної культури: визначення, функції та значення в історії.
2. Методи дослідження матеріальної культури: археологія, етнографія та цифрові технології.
3. Знаряддя праці та технології первісних людей.
4. Поховальні практики та релігійні прояви у матеріальній культурі первісних громад.
5. Урбанізація та архітектура стародавніх міст Месопотамії.
6. Ремесла, торгівля та декоративне мистецтво на Стародавньому Сході.
7. Археологічні культури та поселення раннього залізного віку на території України.
8. Знаряддя праці, ремесла та поховальна практика: осілі племена, кочівники та греки.
9. Архітектура, міське середовище та житло у грецькому полісі.
10. Нумізматика Давньої Греції.
11. Поселення, житло та поховальна обрядовість у фракійському гальштаті.
12. Металургія, ремесла та прикраси як елементи соціальної структури.
13. Міська інфраструктура, архітектура та житло у Стародавньому Римі.
14. Нумізматика Риму.
15. Поселення, житло та господарство латенського світу.
16. Металургія, озброєння та прикраси: соціальний та культурний аспект.
17. Поселення, архітектура та житло середньовічної Європи.
18. Ремесла та озброєння у середньовіччі.
19. Поселення, міське середовище та житло в Русі IX–XIII ст.
20. Грошовий обіг в Русі.
21. Архітектура, житло та інтер'єр у добу Відродження.
22. Науково-технічні досягнення у матеріальній культурі Відродження.
23. Технологічні новації та промислове виробництво: механізація і фабрики.
24. Соціально-економічні наслідки індустріалізації та зміни у побуті.
25. Поселення, житло та оборонні споруди Запорізької Січі та Гетьманщини.
26. Знаряддя праці, ремесла, озброєння та одяг у матеріальній культурі доби козаччини.
27. Механізація виробництва та розвиток промислових підприємств у XIX–XX ст.
28. Транспорт, енергетика та технології: вплив на економіку та побут.
29. Архітектура, урбаністика та промисловий дизайн у модернізмі.
30. Побутові предмети, мистецтво та технології у культурі модернізму.
31. Архітектура, урбаністика та інтерактивні середовища у постмодернізмі.

32. Цифрові технології, гаджети та інновації у матеріальній культурі ХХІ ст.

8. Методи навчання При вивченні навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

словесні (розповідь, пояснення, лекція та її різновиди);

наочні (показ та його різновиди: ілюстрування, демонстрування);

практичні (завдання);

методи контролю та самоконтролю (побіжне усне опитування, практичні роботи, письмові роботи, тести).

8.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1. Словесні методи навчання: бесіда, пояснення, розповідь, ознайомча лекція, лекція з елементами дискусії.

2. Робота з навчальним посібником тощо.

3. Наочні методи навчання: метод ілюстрування, метод демонстрування, спостереження.

4. Практичні методи навчання: практичні заняття у вигляді презентацій ідей, робота в Інтернет мережі; схем-опор, тез, карти.

8.2. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1. Методи формування пізнавальних інтересів (метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, дискусії, диспути тощо).

2. Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні.

8.3. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: метод усного опитування, письмовий контроль, тестові методи перевірки знань, програмований контроль, залік, іспит тощо.

Методи контролю. На різноманітних етапах навчання використовуються різноманітні види контролю: попередній, поточний, тематичний, підсумковий, а також форми його організації.

Попередній контроль спрямований на виявлення знань, умінь і навичок студентів з предмету чи розділу, який буде вивчатися.

Поточний контроль здійснюється в повсякденній роботі з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу і виявлення прогалин у знаннях студентів.

Тематичний контроль здійснюється періодично, після вивчення нової теми чи нового розділу і має на меті систематизацію знань здобувачів вищої освіти.

Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру, навчального року тощо.

За формами контроль поділяється на **індивідуальний, груповий і фронтальний**.

У навчальному процесі в різноманітних поєднаннях використовуються методи **усного, письмового, практичного, машинного контролю і самоконтролю** студентів.

Усне опитування здійснюється в індивідуальній і фронтальній формах.

Мета усного індивідуального контролю – виявлення вчителем знань, умінь і навичок окремих студентів. **Усний фронтальний контроль** (опитування) вимагає серії логічно пов'язаних між собою питань за невеликим обсягом матеріалу.

Письмовий контроль буває індивідуальним, коли окремим студентам пропонуються контрольні роботи.

Методи самоконтролю. Суттєвою особливістю сучасного етапу удосконалення самоконтролю за ступенем засвоєння навчального матеріалу, уміння самостійно знаходити допущені помилки, неточності, а також спосіб усунення виявлених недоліків.

9. Критерії та засоби оцінювання

Види контролю: поточний, рубіжний та підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: 1 семестр (осінній) – екзамен.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі у формі екзамену – складає 30 балів.

Оцінку підсумкового **семестрового контролю у формі екзамену** становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового екзамену. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового екзамену робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на екзамені, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»). Контроль проводиться за результатами виконаних індивідуальних, тестових, та контрольних завдань, а також за результатами відвідуваності занять.

Критерії оцінки іспиту:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка	
		За національною системою (екзамен, диф. залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	90–100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	82–89
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок		74–81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	64–73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60–63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	35–59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота		1–34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ <http://surl.li/akirth>

10. Методичне забезпечення.

Включає навчально-методичний комплекс з дисципліни, рекомендована обов'язкова та додаткова література, конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних робіт. Наповнення відповідного розділу в системі Moodle.

11. Рекомендовані джерела та література.

Базова

1. Tilley, C., Keane, W., Küchler, S., Rowlands, M., & Spyer, P. (Eds.). (2006). Handbook of material culture. SAGE Publications. URL: https://archive.org/details/handbookofmateri0000unse_a9r6
2. Беззубенко А. В. Мірошніченко С. В. (2017). Історія стародавнього світу. Схід, Греція, Рим. Харків.
3. Берд М. (2024). SPQR. Історія Давнього Риму. К., 496 с.
4. Залізняк Л. (2012). Стародавня історія України. Київ : Темпора. 542 с.
5. Залізняк Л. (2017). «Неолітична революція» в археології України початку ХХІ ст. Археологія. No 4. С. 5–25.
6. Крижанівська О. О., Крижанівський О. П. (2006). Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. К.:

Либідь, 368 с.

7. Крижанівський О. П. (2002). Історія стародавнього Сходу: навчальний посібник. К., 590 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-105.html>
8. Ліндсей Д. (1995). Коротка історія культури. К.
9. Ткачук П. Д. (2003). Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах: навч.-метод. посіб. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, унів та вчителів історії. Вип. 2. Луцьк : Вид-во обл. друк., 174 с.
10. Шама О. І. (2015). Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу: посібник для студ. істор. ф-ту. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 488 с.
11. Шуст Р. (2009). Нумізмати́ка. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. К., 376 с.

Додаткова література

1. Crouch, C. (1999). *Modernism in Art, Design and Architecture*. London, UK: Red Globe Press. URL: https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-349-27058-3?utm_source=chatgpt.com
2. Holston, J. (1989). *The Modernist City: An Anthropological Critique of Brasília*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
3. Orlyk, V. & Mekh, N. (2022). The Hoard of Copper Coins of the Pontic State of Mithridates VI Eupator from Romny District of Sumy Region. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 25, 8–20. doi: 10.24919/2519-058X.25.269571
4. Orlyk V., Orlyk M. (2023). Arrowhead-monetary signs with a symbol hatchet (anchor) from the Lower Bug Region. *Нумизматика, сфрагистика и епиграфика – Numismatics, Sigillography and Epigraphy*, Sofia, 19, 1-10. <https://publications.naim.bg/index.php/NSE>
5. Балук В. (2016). Історія античної цивілізації. У 3-х томах. Том 2. Стародавній Рим.
6. Балук В. (2008). Історія античної цивілізації. У 3-х томах. Том 1. Стародавня Греція.
7. Геродот. (1993)/ Історії в дев'яти книгах. – К.: Наукова думка, 576 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Herodot/Istorii_v_devyaty_knyhakh/
8. Горбачов, Д. (1996). Український авангард 1910–1930 років. Київ: Мистецтво, 400 с.
9. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. (2018). Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ : Ін-т історії України НАН України, 364 с.
10. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Гесць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. Балабушевич, В. Баран та ін. К.: Ніка-Центр, 2011.

- 11.Еко У. (2018). Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани. Харків: Фоліо, 704 с.
- 12.Еко У. (2020). Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торгівля. Утопії. Харків: Фоліо, 704 с.
- 13.Еко У. (2018). Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети. Харків: Фоліо, 763 с.
- 14.Еко У. (2018). Історія Європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста. Харків: Фоліо, 672 с.
- 15.Завдання та індикатори досягнення цілей сталого розвитку в Україні на період до 2030 року. URL: <https://surl.lt/ifxkum>
- 16.Козубовський Г. А. (2001). Проблема карбування власної монети в Україні в XVII ст. *Магістеріум. Археологічні студії*. Випуск 6. Київ: Києво-Могилянська академія, С. 38–44.
- 17.Крижанівський А. Л. (2007). Львівський монетний двір у XIV – XV століттях. Львів, 221 с.
- 18.Крижанівський А. (2019). Монети Галицької Русі XIV – XV століть. Львів, 172 с.
- 19.Ніколаєв М. (2022) Щодо епонімного датування монет Ольвії V – I ст. до Р. Х. *Український нумізматичний щорічник*, (6), 71–93. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2022-6-71-93>
- 20.Ніколаєв М. (2023) Монетні легенди як дзеркало ольвійської палеографії. *Український нумізматичний щорічник*, (7), 25–39. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2023-7-25-39>
- 21.Орлик, В. (2024). Античні монети VI – I ст. до Р. Х. З території басейну річки Рось. *Український нумізматичний щорічник*, (8), 5-36. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2024-8-5-36>
- 22.Орлик, В. (2023) Давньогрецькі монети та їхні імітації з території Волині. *Український нумізматичний щорічник*, (7), 5-24.
- 23.Орлик В. (2024). Третій хрестовий похід і зміна монетної системи Кіпру. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Історичні науки. Ізмаїл, 67, 68-77. [http://doi.org/10.31909/26168774.2024-\(67\)-6](http://doi.org/10.31909/26168774.2024-(67)-6)
- 24.Орлик В.М., Павленко В.О. (2020). Грошовий вимір господарства українського селянства в середині XIX ст. (на матеріалах села Мліїв, Черкаського повіту Київської губернії). *Український селянин*. Вип.24. С.42-48. <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2020-24-Orlyk-Pavlenko>
- 25.Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- 26.Ставнюк В. В. (2005). Становлення афінського поліса. К.: «Аквілон-Плюс», 216 с. <http://surl.li/sdarhu>

- 27.Шуст Р., Шлапінський В. (2002). Карбування та розповсюдження фальшивої монети на території Руського воєводства в XV – XVII ст. *Вісник Львівського університету, Середньовічна історія*. Вип. 37/1. С. 95–102.
- 28.Руднійчук А. А. (2019). Господарське життя південно-німецького міста у XIV–XV ст. *Наукові праці історичного факультету Запорозького національного університету*, Вип. 52. Том 2. С. 202–207.
- 29.Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства / Під ред. Б.Д. Лановика. К., 1994. 368 с.
- 30.Шуляр, В. (2020). Український архітектурний модернізм 1955–1991 рр. Архітектурний альманах Львівської політехніки, 2(1), 63–71. URL: https://science.lpnu.ua/uk/sa/vsi-vypusky/volume-2-issue-1-2020/ukrayinskyy-arhitekturnyy-modernizm-1955-1991-rr?utm_source=chatgpt.com
- 31.Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист від 23.10.2018 р. №1/9-650 Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

Інформаційні ресурси

<https://journals.sagepub.com/home/MCU> – Journal of Material Culture
<https://numismatic-journal.com/index.php/journal/issue/archive> – Український нумізматичний щорічник
<http://litopys.org.ua/links/inmaps.htm> – Історичні мапи
<http://chtyvo.org.ua/> – Чтиво. Електронна бібліотека
<https://www.forumancientcoins.com/> – Forum Ancient Coins
<http://surl.li/vretig> – online catalog Byzantine coins
<http://surl.li/ovxntd> – BnF Catalogue general
<https://www.wildwinds.com/coins/greece/i.html> – Wildwinds (каталог монет Стародавньої Греції, Риму, Візантії, Кельтів, Англії)
<https://www.britishmuseum.org/> – The British Museum
<https://coinage.princeton.edu> – The FLAME Project
<https://www.deepl.com/uk/translator> – Deepl (перекладач)
<https://historytimelines.co/> - HistoryTimelines.co
<https://history-maps.com/uk> - HISTORYMAPS
<https://oldmaps.com.ua/> - OldMaps - Інтерактивні історичні мапи
<https://www.historypin.org/en/> - Historipin- Інтерактивний віртуальний музей